



Vho Angie Mutshikga
Minister of Basic Education



Vho Enver Surty
Mthusaminista wa Pfunzo ya Muteo

Bugu idzi dzo iwalelwva vhana vha Afrika Tshipembe, mushumo wa hone wo rangiwa phanda nga Minista wa Pfunzo ya Muteo. Vho Angie Motshikga na Muthusaminista wa Pfunzo ya Muteo. Vho Enver Surty.

Bugu dza u shumela dza Rainbow ndi tshipida tsha zwe Muhasho wa Pfunzo ya Muteo wa ita zwa u khwiñisa vhukoni ha vhagudi vha Afrika Tshipembe vha gireidi dza rathi dza u ranga. Sa tshiñwe tsha zwithu zwihiwlwane zwa Pulanetshumisi ya Muvhuso, thandela iyi yo konadzea nge ya lambedzwa lu sa vhudziswi nga Muhasho wa Gwama ja Lushaka.

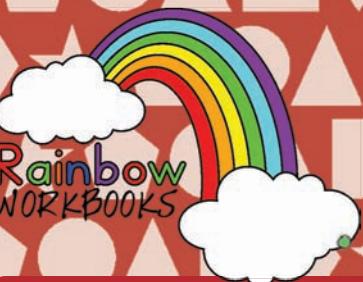
Hezwi two ita uri Muhasho u kone u bveledza bugu idzi, dzi kha nyambo dzothe dza tshiofisi, dzi tshi waniwa mahala.

Ri na fulufhelo lauri bugu idzi dzi do thusa vhadededzi (vhagudisi) mushumoni wavho wa u funza wa duvha linwe na linwe khathihi na u vha na vhutanzi uri vha khunyeledze kharikhulamu yoth. Ro ita nga vhuronwane uri ri sumbedze ndila vhadededzi kha nyito nge ra shumisa aikhoni dzi no sumbedza uri mugudi u tea u ita zwifhio.

Ri na fulufhelo li no bva li mbiluni uri vhana vha do diphiña nga u shumisa bugu idzi zwenezwi vha tshi khou aluwa na u guda, khathihi na uri na vhonevho, sa mudededzi, vha do diphiña na vhana avha.

Ri ri kha vhona na vhagudi vhavho, ngavhe zwi tshi vha nakela musi vha tshi shumisa bugu idzi. Zwi pfumbe.

ISBN 978-1-4315-0261-5



LIFESKILLS IN TSHIVENDA
GRADE 2 – BOOK 1
TERMS 1&2

ISBN 978-1-4315-0261-5

THIS BOOK MAY
NOT BE SOLD.

Yo vusuludzwa,
i tevhedza CAPS

Gireidi ya

2



Zwikili zwa Vhutshilo nga Tshivenda

Bugu ya 1 - Themo 1&2



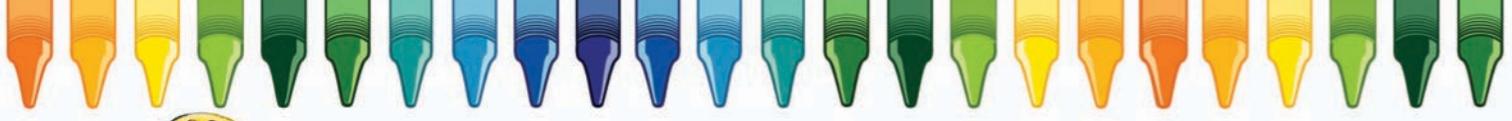
Dzina:

Kilasi:



basic education

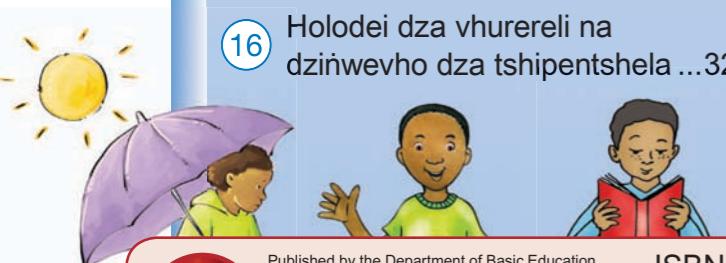
Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA



Zwi re ngomu

Themo ya 1 Siaṭari

- 1 Ri lila zwiliwa zwi re na mutakalo uri ri kone u tshila 2
- 2 Mađi a ri nea vhutshilo 4
- 3 Ri vhlunga mađi 6
- 4 Mufhe wo kunaho u ri fha mafulufulu 8
- 5 Nne na vhañwe 10
- 6 Vhathu vhane ra tshila navho .. 12
- 7 U shengedzana ho fa 14
- 8 Muñwe na muñwe ndi wa tshipentshela 16
- 9 Vhudipfi hashu 18
- 10 Vhathu vhaholefhalı 20
- 11 Nwana muñwe na muñwe ndi wa tchipentsela 22
- 12 Muhali wanga 24
- 13 Khunakhiso ya mađi 26
- 14 Kutshilele ku re na mutakalo ngomu 28
- 15 Zwiliwa zwi no sina na zwi sa sini 30
- 16 Holodei dza vhurereli na dzinhevho dza tchipentshela ...32



Themo ya 2 Siaṭari

- 17 Khalañwaha 34
- 18 Khalañwaha nna 36
- 19 Khalañwaha 38
- 20 U ambarela mutsho 40
- 21 Zwifhinga zwi a amba 42
- 22 U t̄avha nawa 44
- 23 Zwiguka: Zwifubo zwa bulasini 46
- 24 Bulasini 48
- 25 Zwiguka zwa daka 50
- 26 U dzumbama ha phukha 52
- 27 Zwiguka zwa mađini 54
- 28 Zwivhumbwa zwa Iwanzeni....55
- 29 Zwiguka zwa Iwanzeni 56
- 30 Zwiguka zwi no tshimbila na miđi yazwo 58
- 31 Zwiguka zwi no difhađela vhukhudo 60
- 32 Dikishinari yanga 62



Maduvha mahulwane a 2015

Phando
La 1 Duvha la Nwaha Muswa
La 31 Duvha la Vhana vha
Zwitaratani

Luhuhi
La 2 Duvha la Maroroma la Liphasi
La 14 Duvha la St Valentine

Lambamai
La 3 Lavhutšanu Likhethwa
La 4-11 Passover

Shundunthule
La 1 Duvha la Vhashumi
La 10 Duvha la Vhomme
La 15 Duvha la Tshaka Dzothe
la Miča

Fulwi
La 1 Duvha la Liphasi la Vhabebi
La 4 Duvha la Tshaka Dzothe la Vhana vho
ngalangalaho
La 5 Duvha la Liphasi la Vhupo
La 8 Duvha la Liphasi la Madanzhe
La 12 Duvha la Liphasi la U lwa na Ussuma ha
Vhana
La 16 Fulwi Duvha la Vhaswa
La 18 Fulwi Ramadan (u thoma hayo)
La 21 Fulwi Duvha la Vhokhotsi

Thangule
La 9 Duvha la Vhafumakadzi
La 13 Duvha la Tshaka Dzothe la
Vhashumisamonde

Tshimedzi
La 2 Duvha la Tshaka Dzothe la U sa thuphana
La 5 Duvha la Vhadeddzi
La 11 Duvha la Tshaka Dzothe la Vhana Vha
Vhasidzana
La 14 Al-Hijira (Duvha la Nwaha Muswa la Tshiisilamu)
La 15 Duvha la Tshaka Dzothe la Vhafumakadzi vha
Vhupohaya
La 16 Duvha la Liphasi la Zwiliwa

Lara
La 11 Deepavali (Diwali)
La 12 Vikram (Nwaha
Muswa wa 2072)
La 20 Duvha la Liphasi la
Vhana

Nyendavhusiku
La 1 Duvha la Liphasi la AIDS
La 3 Duvha la Liphasi la Vhaholefhalı
La 5-14 Chanukah
La 16 Duvha la Vhupfemedzani
La 25 Duvha la Khrisimusi
La 26 Duvha la Mbavalelano

Maduvha a Mbumbano ya Dzitshaka a Tshaka Dzothe:

Holodei ya Lushaka ya Afrika Tshipembe :

Duvha lihulwane la nyelelo la Tshiyuda:

Duvha lihulwane la nyelelo la Tshiisilamu:

Duvha lihulwane la nyelelo la Tshibaháí :

Gireidi ya

2



Zwikili zwa Vhutshilo
nga **TSHIVENDA**
Bugu ya !



Bugu iyi ndi ya:



Ri lila zwiliwa zwi re na mutakalo urī ri kone u tshila



Kha ri vhale

Mivhili yashu i lila zwiliwa zwi re na mutakalo u itela uri ri kone u aluwa. Ri tea u la zwiliwa zwi no bva kha zwigwada zwot̄he zwa zwiliwa duvha linwe na linwe. Ri tea u la zwiliwa zwi re na mutakalo u itela uri ri vhe na mafulufulu a u ita zwot̄he zwine ra tea u ita. Arali ri sa li zwiliwa zwi re na mutakalo, ri do lwala.

Zwigwada zwītanu zwa zwiliwa

Thoro na
zwibveledzwa
zwa thoro



Vhañwe vhatu
vha la miroho fhedzi.
Zwi amba uri a vha li
nama na luthihi. Vha la
zwi no wela phasi ha
zwila zwigwada
zwiñwe zwiña (4)
zwa zwiliwa.

Nama,
khovhe,
ya zwamabesu,
thebvu na nawa

Mapfura na oili (ole)

Miroho na mitshelo



Zwibveledzwa
zwa mafhi





Kha ri ite nyito

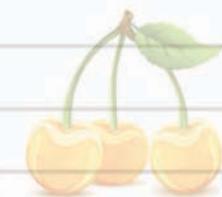
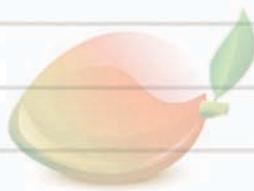
Ambani na khonani yanu uri ndi zwifhio
kha zwiliwa izwi zwi re na mutakalo
ngomu. Zwi tangedzeleni.



Kha ri nwale

Diieni u nga ni khou ya
mavhengeleni na mme
anu ni tshi yo renga
zwiliwa zwa tshilalelo.
Nwalani mutevhe
wa zwiliwa zwi re na
mutakalo zwine vha
hanu vha do ja.

MUTEVHE WA ZWIRENGWA



Teacher: _____
Sign: _____
Date: _____

Madi a ri n̄ea vhutshilo

Themo ya | – Vhege ya | – Bammibiri | a u shumela | a



Kha ri ambe

Ndi nga mini ri tshi lila madi?
Vhathu, zwimela na zwipuka vha
lila madi uri vha kone u tshila. Madi
a tshimbidza zwiliwa zwine ra la kha
zwipiða zwo fhambananaho zwa
mivhili yashu. A dovha a thusa kha
uri mivhili yashu i bvise malatwa.



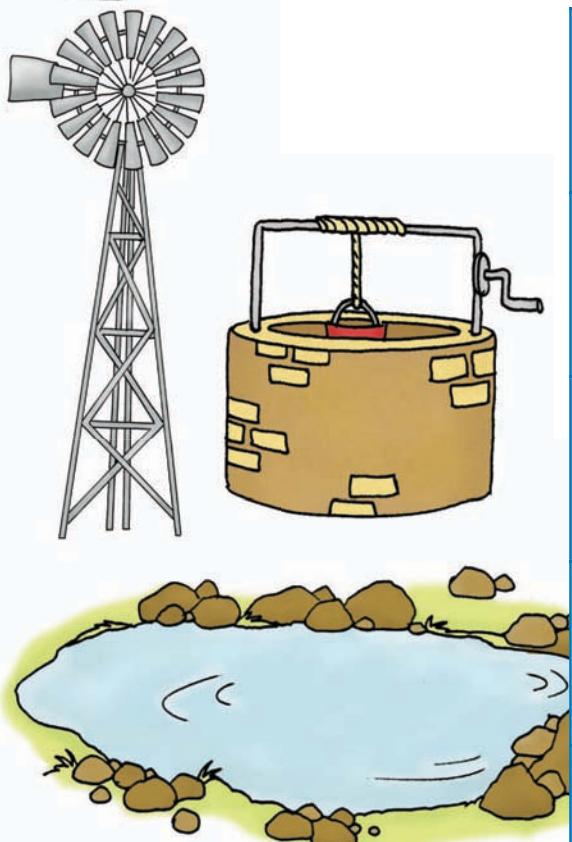
Kha ri ite nyito

Ri shumisa madi duvha linwe na linwe midini yashu. Vhudzani khonani yanu
nga zwithu zwithe zwine zwa ni ðela muhumbuloni zwine madi a shuma
khazwo. Ni kone u ola zwifanyiso zwa 4 zwi no sumbedza uri ri shumisa madi
nga ndilade. Nwalani maipfi nga nt̄ha ha tshifanyiso tshirwe na tshirwe a no
talutshedza uri tshifanyiso itsho tshi amba nga mini.

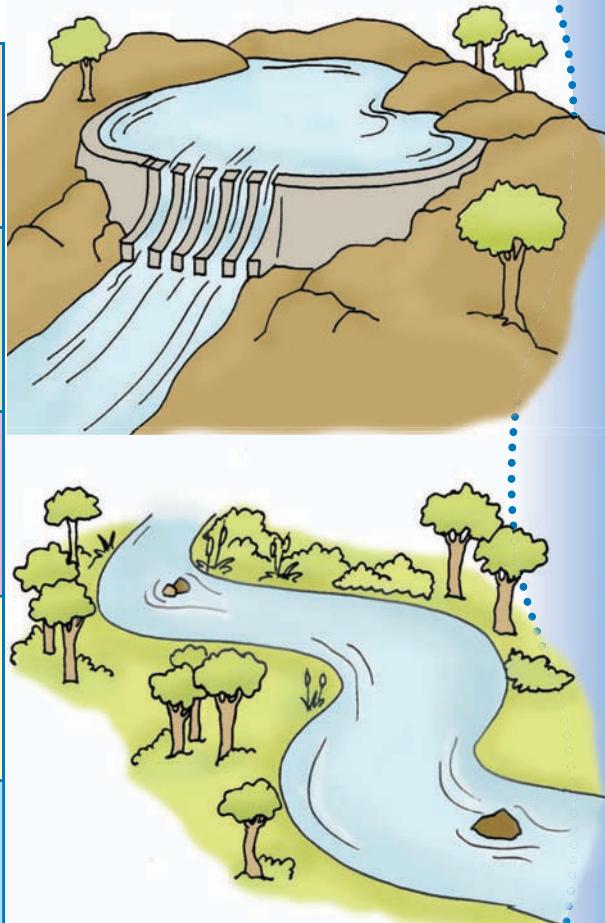


Kha ri nwale

Madi ri a wana ngafhi? Talani mutalo ni tshi tuma
ipfi linwe na linwe na tshifanyiso tshone.



tshisimani
tshipelupelu
mulamboni
damuni
gwedzhoni (bidzini)



Bvelani nnda

Musi ni sa athu u ya nnda u ya u ita ndowendowe, thomani ni onyolowe sa tshimange. Hezwi zwi do ni thusa uri muvhili u si konde u tsharamuwa. Ni dovhe ni onyolowe hafhu musi no no fhedza ndowendowe u itela u digeda na u femuluwa. Hezwi zwi do ni thusa uri misipha i si vhavhe nga murahu.



- Thamuwani sa tshidula. Itani miungo ya zwidula.
- Posanani bola kana tshisagana tsha nawa. I gavheni.
- Ni kone u posa bola kana tshisagana tsha nawa muyani ni gavhe.
- Tengenedzani tshisagana tsha nawa kha tshohi ni ite mbambe ya u hwenya ni na khonani yanu. Wanani uri ni nga kona u tengenedza tshisagana tsha nawa tshifhinga tshingafhani.



Teacher: _____
Sign: _____
Date: _____

Ri vhulunga madi

shumela |
shumela |

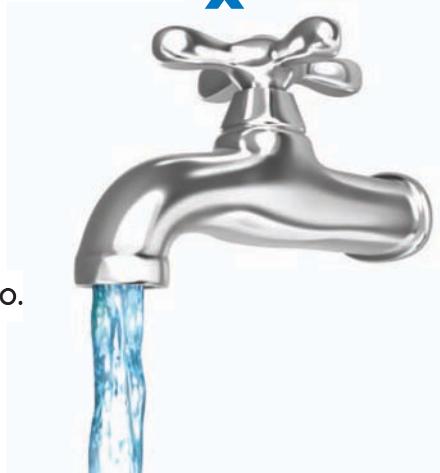
Kha ri ambe

Madi ndi tshithu tshihulwane, ri songo a tambisa.
Ambani na khonani dzanu nga ndila dzo
fhambananaho dzine ra nga vhulunga madi ngadzo.



Kha ri nwale

Zwikhalani zwi re afho fhasi nwalani
mihumbulo mivhili ya u vhulunga madi.



1.

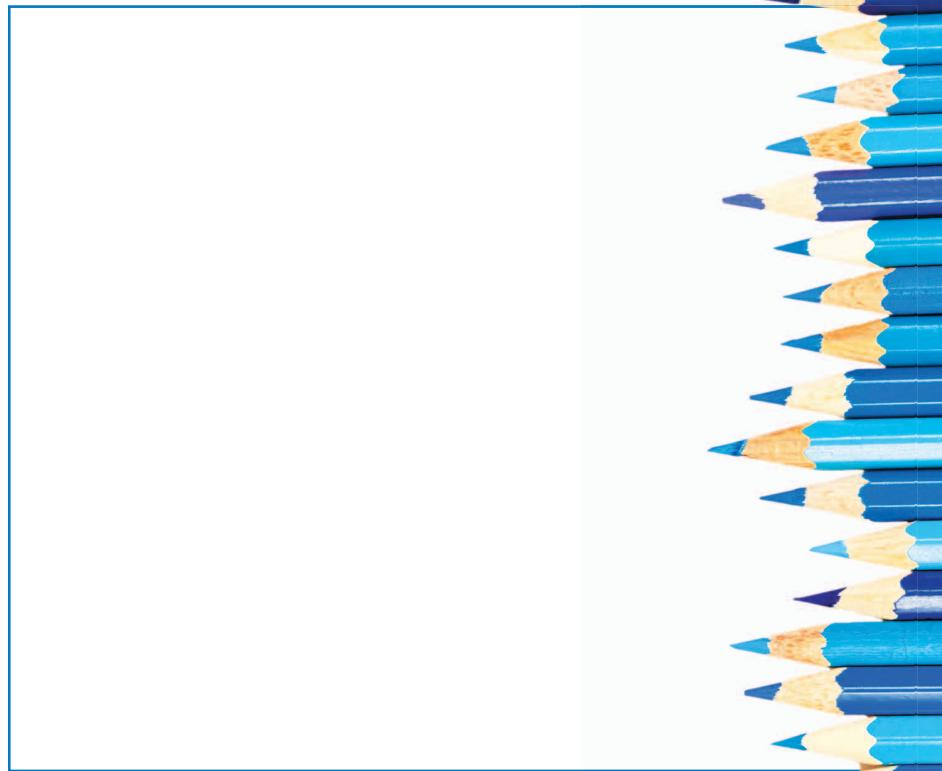
2.



Kha ri ite nyito

Themo ya | - Vhege ya 2 - Bammbiri | a u

Shumisani khirayoni dzanu
kha u ita phositarara ya
makolokolo i no amba nga u
vhulunga madi. Phositarara
yanu i tea u tukuwedza
vharewe uri vha vhulunge
madi. Musi no no ita
phositarara yanu, i sumbedzeni
khonani dzanu.





Bvelani nnnda

Kha ri tambe mutambo wa "Ndi tshifhingade,
Vho Phele?"

Munwe wa vhoiwe u do vha phele.

Seilisanani u vhudzisa uri Ndi tshifhingade,
Vho Phele?

Tshifhinga tshothe musi no no vhudzisa,
Vho Phele vha ambe tshifhinga.

Fhedziha, arali Vho Phele vha ri "ndi tshiswitulo!"
vha do mbo di ni pandamedza. Ni tea uri ni
shavhe vha sa a thu ni fara.



Wanani hupu ya u tamba ngayo.

Inwi na khonani yanu ni fanelu u sielisana u
pfuka hupu iyi, ni thoma nga u pfuka ni tshi
tou tshimbila ha da u pfuka ni tshi tshimbila
nga zwanda.

Farani hupu yo tou ima ngeno khonani yanu
a tshi khou sera vhukati hayo. Sielisanani u
tamba ngaurali.



Teacher:	Sign:
Date:	

Mufhe wo kunaho u ri fha mafulufulu

shumela | a
shumela | a u



Kha ri vhale

Mufhe une ra fema u na oksidzheni. Hezwi zwi thusa mivhili yashu uri i shumise zwiliwa zwe ra da. Zwa ita uri ri wane mafulufulu kana maanda a u tshila. Musi ri tshi fema mufhe wo tshikafhadzwaho, mivhili yashu a i koni u shuma zwavhudzi.



Kha ri nwale

Dzulani na khonani yanu. Vhuvhili hanu, fhedzisani mafhungo a re afho fhasi:

Ndi tea u wana mufhe wo kunaho ngauri

Musi mufhe u na tshika

Mufhe u vha na tshika musi

Zwine ra nga ita u itela uri mufhe u dzule wo kuna:

1.

2.



Kha ri vhale

Vhatu vha lila masana u itela uri vha dzule vhe na mutakalo wavhuđi. Masana a thusa mivhili yashu kha u sika Vithamini D. Ri a i shumisa kha u fhađa marambo o khwathaho.

Masana a kalula a a dina. Ri nga swa lu no vhavha. Ni tea u shumisa zwidolo zwa philamasana na u ambara muñadzi u itela u tsireledza lukanda kha vhuhali ha đuvha.



Kha ri ñwale

Dadzani zwikhala zwi tevhelaho:

- I. _____
2. _____
3. _____



Kha ri imbe

Imbani luimbo ulu
ni vhandele zwanda
mudivhitto walwo.



Ni tea u shumisa zwidolo
zwa philamasana na u
ambara muñadzi u itela
u tsireledza lukanda kha
vhuhali ha đuvha.



Tsingandedede, honyana

Ri ya murohoni, honyana

Masana a a difha, honyana

Tsingandedede, honyana

Ri ya mugeroni honyana

Kuđuvha kwo bva, honyana

Tsingandedede, honyana

Ri ya khunini, honyana

Ri do tāvhela đuvha, honyana



Teacher:
Sign:
Date:

Nñe na vhanwe

shumela | a
shumela | a u
Vhege ya 3 - Bammbiri |
Themo ya | -



Kha ri ambe



Kha ri nwale

Røthe ri na khonani dza mbiluni.
Ni zwi ñivha hani uri muthu ndi
khonani yanu ya mbiluni?



Kha tshikhala tshi re afho fhasi, ñwalani zwithu
zwi no ita uri muthu a vhe khonani ya mbiluni.

1.

2.

3.

4.



Kha ri nwale

Elekanyani nga mbudziso idzi ni kone u ñwala phindulo dzanu.

Ni na khonani nngana?

Khonani yanu ya mbiluni u pfí nnyi?

Ni na tshifhinga tshingafhani ni dzikhonani?

Ndi zwifhio zwa tshipentshela zwine khonani yanu a vha nazwo?



Kha ri ambe

Dzulani na khonani yanu ni ambe nga zwitatamennde hezwi. Dzhenisani thiki (✓) afho tshibogisini arali zwi zwone, na tshifhambano (✗) arali zwi si zwone.

Mutevhemu tolavhukonani

Dzhenisani ✓ kana ✗

Khonani yanga i a mmbavhalela.

Khonani yanga i a nthusa.

Ndi kovhekana zwithu na khonani yanga.

Khonani yanga ha lwi na nne.



Kha ri ite nyito

Elekanyani nga tshithu tshire na nga ita u itela uri khonani yanu a pfe e wa tshipentshela. Ni kone u ola tshifanyiso tsha hone kha fureme. Ni elelelw u khavhisa fureme ya tshifanyiso. Musi no no fhedza, ambanu nga mivhala yo dzikaho na i rindidzaho ye na i shumisa tshifanyisoni tshanu.



Kha ri nwale

Nwalani mafhungo mavhili nga tshifanyiso tshanu.



6 Vhathu vhane ra tshila navho



Kha ri ambe

Lavhelesani zwifanyiso. Elekanyani nga zwine khonani mbuya dza ita, ni ambe ngazwo ni kha tshigwada tsha vhoiwe. Zwino elekanyani nga zwine khonani mmbi dza ita. Dzenisani thiki kha tshifanyiso tshiñwe na tshiñwe tshi no sumbedza khonani mbuya, na tshifhambano kha zwi re na khonani mmbi. (✓) (✗)

shumela [a]



Vhege ya 3 - Bammbiri [a u]



Themo ya 1 - Vhege ya 1



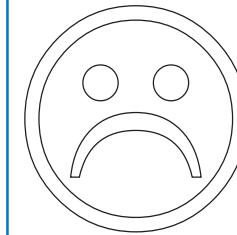
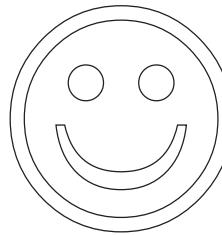
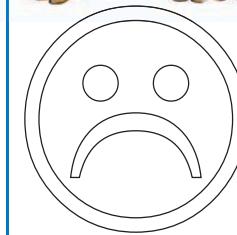
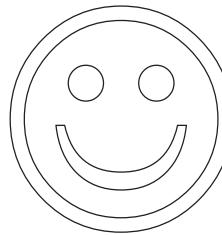


Kha ri vhale

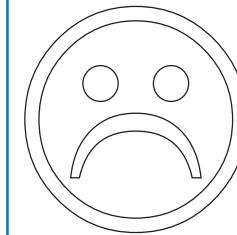
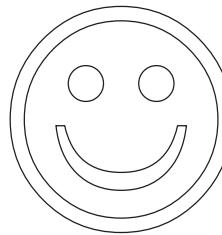
Vhalani fhungo linwe na linwe ni kone u khalara tshifhatuwo tsha Ee kana tsha Hai. .



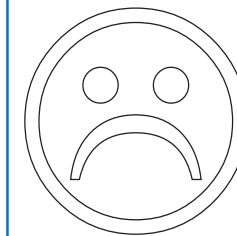
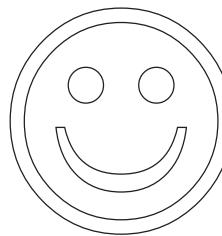
Ndi khonani mbuya.



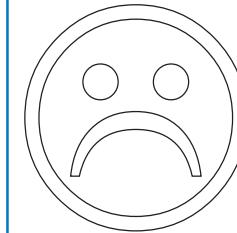
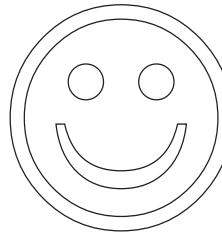
Ndi fara vhane nda dzhena navho kilasini zwavhuđi.



Vhane nda dzhena navho vha a mpfara zwavhuđi.



Ndi na vhuhwaho kha vhane nda tshila navho.



Bvelani nnđa

Kha ri tambe "Nkandeni murunzi".

Inwi na khonani dzanu lingedzani u kandana mirunzi. Sielisanani ni vhone uri ndi mirunzi mingana ine na nga i kanda. Ni songo ima fhethu huthihi u itela uri khonani yanu a si kone u ni kanda murunzi.



U shengedzana ho fa



Kha ri nwale

Lavhelesani tshiñwe na tshiñwe tsha izwi zwifanyiso.

Ni nga ita mini arali ho vha hu inwi ane a khou shengedzwa? Tsini na tshifanyiso tshiñwe na tshiñwe, nwalanî fhungo lithihi li no amba uri ri tea u fara vhanwe vhathu nga ndilade.







Kha ri ite nyito

Itani litambwa ni na khonani yanu la musi muñwe ñwana a tshi shengedza muñwe. Ni kone u amba uri ni nga thivhela hani u shengedzana.

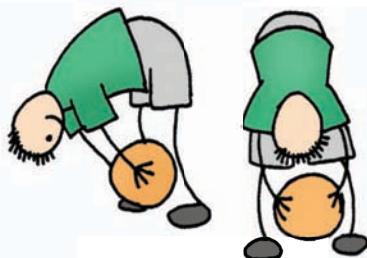


Bvelani nnda

Dikhethekanyeni ni bve zwigwada zwa vhathu vha 5.

Imani nga muduba ni nekane bola kha muduba wonoyu. Wanani uri ndi tshigwada tshifhio tshi no ṭavhanya u pfukisa bola. Musi no no fhedza, lingedzani u pfukiselana bola nga ndila dzo fhambananaho:

- Nekedzani ane na dzhena nae a re murahu hañu bola nga u i serisa milenzheni yanu.
- Nekedzani ane na dzhena nae a re murahu hañu bola nga u i pfukisa ntha ha ṭhoho.
- Nekedzani ane na dzhena nae a re murahu hañu kha tsha monde bola.
- Nekedzani ane na dzhena nae a re murahu hañu kha tsha u la bola.
- Zwino poselanani bola ni vhone uri ni nga i gavha lungana.



Teacher:	<input type="text"/>
Sign:	<input type="text"/>
Date:	<input type="text"/>

Munwe na munwe ndi wa tshipentshela

Kha ri ambe

Lavhelesani zwifanyiso ni bule uri avha vhana vha fana nga mini. Ni bule na uri vha fhambana nga mini.





Kha ri vhale

Itani nyito i no khou tevhela ni kha tshigwada. Lavhelesani vhana vho^{the} vha re kilasini yanu. Zwino vhalani zwitatamennde zwi tevhelaho. Arali tshitatamennde tshi tshone, dzenisani thiki (✓) tshibogisini tshi re kha tsha u la, arali tshitatamennde tshi si tshone, dzenisani tshifhambaro (✗).

Dzenisani ✓ kana ✗

Vhatukana na vhasidzana vha a fana?	
Vhana vho ^{the} vha na mavhudzi a muvhala muthihi?	
Vhana vho ^{the} vha na ma ^{to} a muvhala muthihi?	
Vhana vho ^{the} vha na zwanda zwa saidzi nthihi?	
Vhana vho ^{the} vhane na dzhena navho vha a lingana nga vhulapfu?	



Kha ri ambe



Kha ri nwale

Dioleni tshifanyiso. Ni shumise lipusitiki kha u ita khanndiso ya minwe yanu ni no^{the} tsini na tshifanyiso tshanu.



Ni a kona u zwi vhona uri ro^{the} ro fhambana? Ni a kona u zwi vhona uri ri a dovha ra fana ro^{the}.



No vha ni tshi zwi divha uri a hu na muⁿwe muthu liphasini lo^{the} a re na khanndiso ya minwe i no fana na yanu? Ni wa tshipentshela nga maanda, ndi inwi ni no^{the} shangoni!



Vhudipfi hashu



Kha ri ambe

Ambani nga tshañu uri ni dipfa hani musi tshithu tshavhuđi tshi tshi bvelela kha inwi. Zwino ambani nga tshañu uri ni dipfa hani musi tshithu tshi si tshavhuđi tshi tshi bvelela kha inwi. Hezwi zwi pf'i ndi vhudipfi. Nwalani uri avha vha dipfa hani.



Kha ri nwale

Nwalani phindulo dza mbudziso dzi re afho fhasi.

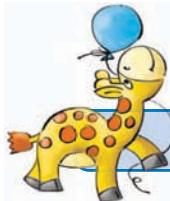


Ni takadzwa nga mini?

Ni tungufhadzwa nga mini?

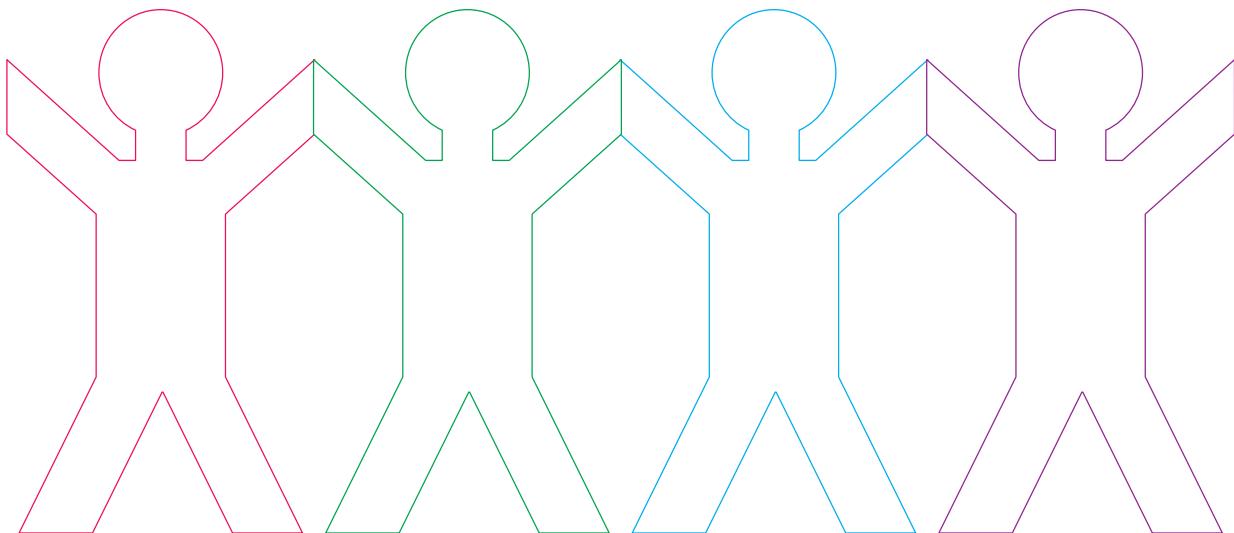
Ni shushedzwa nga mini?

Ni nyanyulwa nga mini?



Kha ri ite nyito

Olani na u khalara tshaini iyi ya vhukonani. Lingedzani uri mipopi i si fane, u itela u sumbedza uri rothe ro fhambana nahone ri riⁿe vhan^e. Musi no no ita izwi ni nga gera tshaini ya vhukonani i re kha siat^ari ^{la} zwigeriwa ^{li} re vhukati ha bugu iyi. Itani uri mipopi i fhambane u itela u ri humbudza uri rothe ri vha tshipentshela.



Bvelani nnda

Kukumusani muvhili waⁿu nga hune na nga kona.

No no ralo ni lingedze u u ^lukufhadza.

Zwino lingedzani u ^dilapfisa.

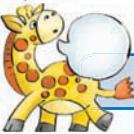
Fhedzisani nga u lingedza u ^dipfuhifhadza tshothe.



Teacher:
Sign:
Date:

Vhathu vhaholefhali

shumela | a
shumela | a u
shumela | a u s
Themo ya | - Vhege ya 5 - Bammbiri | a u



Kha ri ambe

Lavhelesani zwifanyiso izwi.

- Ndi tshaka dzifhio dza vhuholefhali dzine na kona u dzi vhona?
- Muñwe na muñwe wa avha vhana u shumisa mini kha u dithusa (difarisa)?
- Ndi thaidzo dzifhio dzine na vhona u nga avha vhana vha nadzo vhutshiloni ha ḫuvha liñwe na liñwe?
- Ambani ngauri ri nga vha thusa nga ndilade.



Kha ri nwale

Lavhelesani zwifanyiso zwi re afho fhasi.
Fhedzisani mafhungo.

Rosemary ha koni u tshimbila.

U shumisa _____
kha u ditshimbidza.



garikitshidulo

Thabo o pofula nahone u
shumisa _____ a
tshi tshimbila.

mmbwanyendedzi



tshithusaupfa

Sam o dzinga ndevhe.

U shumisa _____ uri
tshi mu thuse u pfa.



luambo lwa tswayo



Jabu ha koni u amba.

U shumisa _____ a
tshi davhidzana na vharewe.

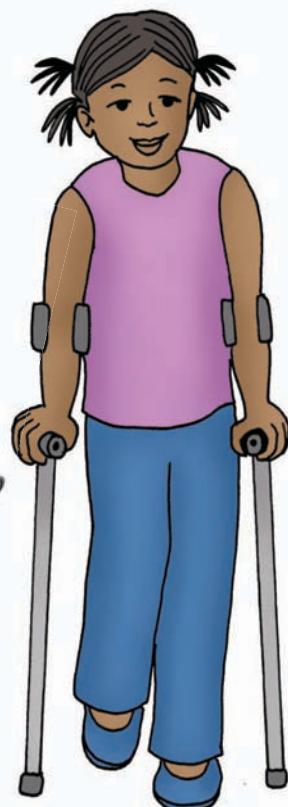
magodobo (thonga)

Muano u shumisa _____
a tshi tshimbila.



Kha ri ite nyito

Shumisani vumba kana vumba
la u tambisa kha u vhumba vasi
kana khaphu.



Ǹwana muńwe na muńwe ndi wa tshipentsela



Kha ri ambe

Avha vhana vho fhambana na inwi nga mini?

Ni fana navho nga mini?



Themo ya! – Vhege ya 6 – Bammbiri | a u shumela | a



Kha ri whale

Vhana liphasini lothe vha na holodei dza tchipentshela.

Rothe ri pfana na u tamba na u imba.

Rothe ri lila zwiliwa.

Rothe ri tea u dzhena tshikolo.

Arali ri tshi lwala, rothe ri lila dokotela.

Rothe ri tea u vha na vhudele ra kuna.

A ro ngo tea u ya u foletla mishumo.

Rothe ri vhana.





Kha ri nwale

Vhudzisani khonani dzañu dza 3 mbudziso idzi. Nwalani phindulo dzadzo zwikhali zwi re afho fhasi.

Nwalani madzina a khonani yañu			
Vhurereli hañu ndi hufhio?			
Ni pembelela zwifhio zwa tchipentshela?			
Ni la zwiliwa zwifhio?			
Ni ambara zwiambarođe zwa tchipentshela?			
Ni pembela na vhonnyi?			



Kha ri ite nyito

Lavhelesani tshifanyiso.

Ndi mepe wa lifhasi lashu. Ni a kona u zwi vhona uri lifhasi lashu li na mavu na madanzhe. Khalarani madanzhe nga muvhala wa lutombo. Khalarani shango nga muvhala wa buraweni. Olani khovhe dzi si gathi dzi lwanzheni.



Teacher:	Sign:
Date:	



Muhali wanga

shumela | a
shumela | a u
Bammbiri | a u -
Vhege ya 6 | -
Themo ya | -



Kha ri ambe

Ambani ngauri hu na vhana vha re vaholef hali naa tshikoloni tshanu.

Tshikolo tshi nga ita mini kha u vha thusa musi vhe tshikoloni? Vaholef hali vha nga vha ngwena (dzitshampiyoni)?



Kha ri vhale

Vhanwe vhahali ndi vaholef hali. Ri a vha tama ra vha edzisa. Afrika Tshipembe hu na ngwena nnzhi dza mitambo dzine dza vha vhaholef hali. Ni nga kona u elekanya uri ndi vho nnyi?

Natalie Du Toit o lonzwa tshipida tsha mulenzhe wa monde u bva kha tshinungo musi wa khombo ya thuthuthu. U tshimbila nga mulezhe wa mafanedza fhedzi a tshi bambela u veka nga mulenzhe muthihi.



Kha ri ambe

Ambani nga vaholef hali vha no ita zwithu zwi no mangadza.

Elekanyani nga:

- Vhatu vho pofulaho vhane vha lidza zwilidzo. Hu na ane na mu divha?
- Vhatu vha sa koni u pfa vhane vha rwala nyimbo. Hu na ane a nga vha tsumbo?





Kha ri የwale

Zwikhalani zwi re af'ho fhasi, ንwalani zwidodombedzwa
zwa muhali wanu kana muthu ane na mu edzisa.

Muhali wanga kana muthu ane nda mu edzisa ndi:

Olani tshifanyiso tsha muthu a re muhali kana ane na tama u mu edzisa. ንwalani maipf'i tsini na tshifanyiso tshine tsha ታlутshedza uyo muthu nga ndila ya khwinesa. Tsumbo: u takalela vhatku, u a thusa, ha na nyofho, u na lufuno.

Ni nga vha muhali nga ndilade? Rerani na khonani yanu nga mihibulo
ine na vha nao. Zwino ንwalani tshiṭori tshine khatsho inwi na vha muhali.
Fhedzisani mafhungo af'ho fhasi:

Lirwe ሂuvha ndo

Nda mbo ደi humbula u

Nda

Ndi zwone zwe nnyitaho muhali zwenezwo.



Khunakhiso ya madi



Kha ri vhale

Lavhelesani ngilasi ya madi.

Themo ya 1 – Vhege ya 7 – Bammbiri la u shumela la

Ni a kona u vhona zwi re ngomu ha madi? Hai, a ni koni. Hone no vha ni tshi zwi divha uri tshiñwe tshifhinga madi a a vha na zwitzhili (zwitshili)? Zwitzhili zwa hone ndi zwitukutuku lune zwi si kone u vhoniwa nga mañ o ñama. Arali na nga nwa madi ni songo thoma na vhulaha zwitzhili ni nga lwala vhukuma. Ri tea u dzulela u vha na vhuñanzi uri madi ane ra nwa a si a muhulu nahone o kuna.



Kha ri ambe

Ambani uri hu nga bvelela mini arali ri tshi nga nwa madi a re na tshika (a muhulu). Zwino lavhelesani zwifanyiso zwi re afho fhasi.



Posani philisi dza klorini ngomu madini.



Vhilisani madi
minete ya 5.



Shelani khemikhalā.



Filitharani madi.





Kha ri ambe

Ndi madi afhio ane na vhona e one a no nwed?

Madi a mulamboni (muhulu)



Madi o tou gwiwaho

Madi a bommbini

Madi a mabodeloni

Madi a lwanzhe

Madi o vhiliswaho nga gedela



Kha ri ite nyito

Shuman ni kha zwigwada ni ite filithara ya madi ya u kunakisa madi.
Thetshelesani nga vhuronwane musi mudededzi wañu vha tshi ni
talutshedza uri ni tea u ita mini.



Ni do tea u vha na zwi tevhelelalo:

Bodelo la 2 litha la pulsitiki

Madi a re na matope

Mutavha musekene

Thongwana/giravhulu

Tshigero

Madzudzu (khothoniwulu)



Kha ri nwale

Nomborani maga a u ita filithara ya madi a tshi tevhekana nga ngona.

	Shelani mutavha musekene nga nthha dzudzu.
	Ganamisani bodelo.
	Shelani mutavha mudenya.
	Gerani bodelo tshirahoni nga vhuronwane.
	Shelani madi a re na khungumutavha ngomu.
	Posani thongwana kana giravhulu ngomu bodeloni.



Kutshilele ku re na mutakalo ngomu



Kha ri vhale

Vhalani nga iñwe na iñwe ya ndowelo dzi tevhelaho mbuya na mmbi. Arali i ndowelo mbuya ni ite thiki (✓), arali i ndowelo mmbi ni ite tshifhambano (✗).

Ndowelo	Mbuya	Mmbi
Mudededzi u tea u thusa vhana vha tshi vhala.	✓	✗
Ndi la zwi liwa zwi re na mutakalo ngomu.		
Ndi la malakati nga fasitere la goloi kana thekhisi.		
Ndi tambo mavhudzi tshifhinga tshothe.		
Ndi la malegere manzhi.		
Nala dzanga na ndevhe dzi dzula dzo kuna		
Ndi tambo mano luthihi nga nwedzi.		
Ndi a dobela malakati nda a posa binini.		
Ndi a tambo zwanda musi ndi tshi bva thoilethe.		
Musi ndi tshi hotola kana u atsamula, ndi vhea tshanda kha mulomo.		
Ndi ita nyonyoloso tshifhinga tshothe.		
Ndi twa ndo shuvhama phanda ha TV tshifhinga tshilapfu.		
Ndi dzula tsini na vhatvu vhahulwane vha no daha.		



Itani phosītara nga ndowelo mmbi kana mbuya.

Kha ri ite nyito



Kha ri nwale

Asesani phosītara yanu. Vhalani tshitatamennde tshinwe na tshinwe, ni kone u dzenisa tshifhatuwotshinwereweli arali tshitatamennde tshi tshone, na tshifhatuwotshisunyuwi arali tshitatamennde tshi si tshone.



Ee	Hai

Phosītara yanga i na makolokolo nahone yo kuna.

Ndi a takalela u ita phosītara.

Zwo nkondela u ita phosītara yanga.



Bvelani nn̄da

- Ni nga kona u fhufha u swika ngafhi? Shumisani vhutambo vhuraru. Vhu fhufheni. Vhu sendedzeleni phanda na phanda vhu tshi siana ni vhone uri ni nga fhufha u swika ngafhi.
- Zwino, humbelani khonani dzanu mbili uri vha dzungudze thambo uri ni i fhufhe.
- Sielisanani u fhufha.



Zwiliwa zwi no sina na zwi sa sini

Themo ya | – Vhege ya 8 – Bammibiri | a u shumela | a



Kha ri ambe



Ambani nga zwiliwa zwine zwa tea u rothodzwa uri zwi sa sine. Bulani uri ndi zwiliwa zwifhio zwine zwi sa tode u rothodzwa, zwine zwa nga dzula khabodon. Gerani zwifanyiso zwi re kha siatari ja zwigeriwa ni zwi nambatedze kha firidzhi kana kha khabodo.





Kha ri ambe



Ambani nga ndila dzine ra nga tsireledza zwiliwa
ngadzo kha zwikhokhonono zwi no nga thunzi
na vhusunzi.



Holodei dza vhurereli na dzinwevho dza tshipentshela



Kha ri vhale

Vhathu lifhasini lothe vha a pembelela holodei dza tchipentshela. Ni do pembelela holodei dzifhio?

Nga Khiresimusi (Khirismusi) ri fhiwa zwifhiwa zwinzhi. Na khonani dzashu na mashaka ashu ri a vha fhavho zwifhiwa. Ri na muri wa Khiresimusi ngomu nduni. Ri vhea zwifhiwa fhasi ha uyu muri. Ri a u tamara toma naledzi thodzini yawo. Nga Khiresimusi ri la zwiliwa zwinzhi zwa u difha.



Themo ya! – Vhege ya 8 – Bammbiri la shumela la

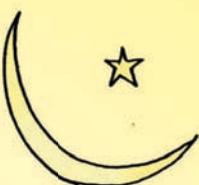


Ri tou ri Diwali i swika lini. Ndi tshone tshifhinga tshine ra fhiwa malegere manzhi na zwifhiwa zwinzhizwinzhi.

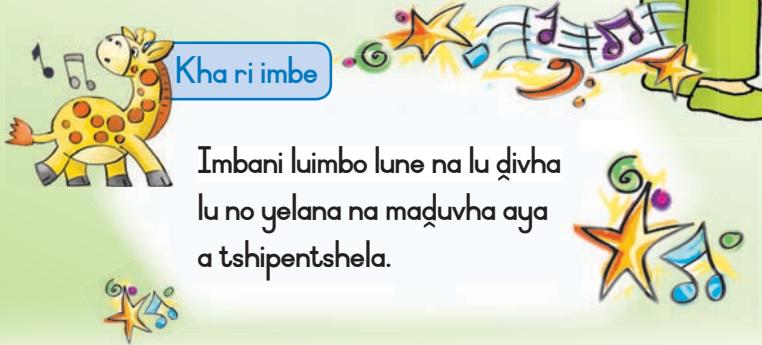
Ri paka malegere a si difhi zwone na khekhe mabogisini ra zwi fha vhathu vhane vha da u ri dalela. Ri funga mbone (malammba) thukhu ra dzi vhea u mona na nndu. Ri tamamudi washu ra thuthubisa khirikhethhe.



Ri tou ri Hannukah i swika lini wee.
 Ri do la zwiliwa zwinzhizwinzhi zwi
 sa difhi zwone. Ri pfana na u la
 panekuku na dounati. Na zwifhiwa
 ri a zwi funa. Vhazwala vhashu vha
 a da u dala. Rothe ri a thusa kha
 u bika zwiliwa nahone ri a funga
 makhandela ngomu nduni.



Hu si kale hu do vha hu Eid (Idi).
 Ndi tou tama uri ngavhe ri tshi
 fhiwa zwifhiwa. Na khonani
 dzashu ri do dzi fhavho zwifhiwa.
 Ri do la khekhe na malegere
 manzhimanzi. Uri ndi Eid ri zwi
 vhona nga tshivhumbeo tsha
 nwedzi. Eid i da nga maduvha
 (deithi) o fhambanaho nwaha
 muñwe na muñwe.



Teacher:	
Sign:	
Date:	

Khalanwaha

Lavhelesani zwifanyiso izwi zwa khalañwaha nña. Vhudzani khonani yanu uri ni kona u vhona mini kha tshiñwe na tshiñwe. Bulani uri khalañwaha idzi nña dzi fhambana nga mini.



Ndi khalañwaha ifhio ine na i funesa?

Ndi nga mini ni tshi funesa khalañwaha iyi?

Duvha lanu la mabebo ndi la khalañwaha ifhio?



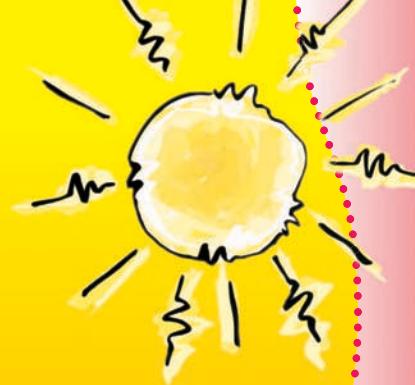
Kha ri imbe

Iwe ḫuvha hayee!

Na masana au.

U vhoneṭshela u kule wee!

U muḍini wau.



I a vhuya mulobilo,

Kolongonya kolongonya!

Nndu khulu dzi na biko,

Kolongonya kolongonya!



Teacher:
Sign:
Date:

Khalanwaha n̄a



Kha ri ite nyito

Gerani zwifanyiso zwa khalañwaha kha zwigeriwa zwi re murahu ha bugu. Nambatedzani tshifanyiso tshiñwe na tshiñwe kha dzina ja khalañwaha i re yone.

Themo ya 2 – Vhege ya I – Bammbiri ja u shumela ja



Fulwi

Fulwana

Thangule

vhuriq

Tshimedzi

Khubvumedzi

Tshimedzi

Lara



tshifhefho

Thafamuhwe

Lambamai

Shundunthule



Nyendavhusiku

Phando

Luhuhi

tshilimo



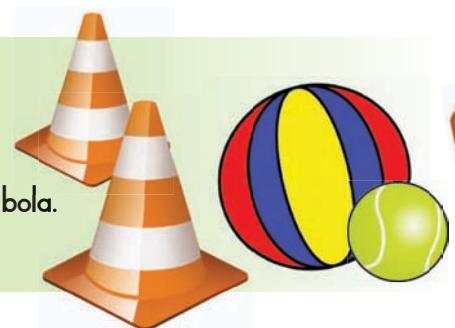
Bvelani nnda

Itani ndowendowe ya zwikili zwañu zwa bola.

Bammbisani bola kha luvhondo.

Matshani no ima fhethu huthihi ni tshi khou bammbisa bola.

Zwino bammbisani bola i tshi mona na dzibikhoni.



Khalanwaha

shumela ja

Bammbiri ja u

Vhege ya 2 -

Themo ya 2 -

Mutsho u

shumela ja

Bammbiri ja u

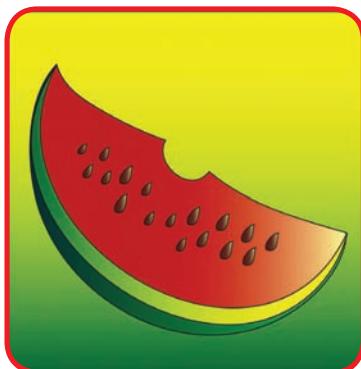
Vhege ya 2 -

Themo ya 2 -

Mutsho u



Kha ri vhale

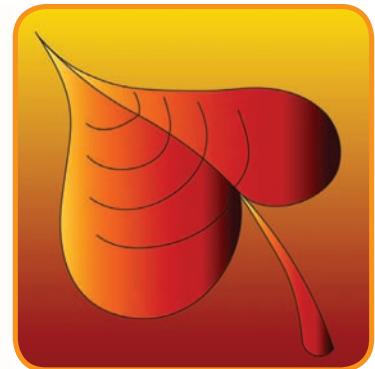


Tshilimo

Mutsho u na masana nahone hu a dudela na u fhiswa.

Mađuvha ndi malapfu vhusiku ndi vhupfufhi.

Ri dirothodza nga u bammbela kana ra dzula mirunzini.



Tshifhefho

Mutsho u thoma u rothelela.

Mađari a thoma u nga musuku na u wa mirini.

Zwiñoni zwi pfulutshela mashangoni a no dudela.



Vhuria

Mutsho u a rothola.

Huriwe fhethu hu wa gambogo kana mahada.

Mađuvha ndi mapfufhi vhusiku ndi vhulapfu.

Zwiñwe zwipuka zwi edela muriha hođhe (zwi a dzumbama).

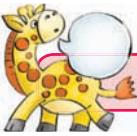


Tshimedzi

Mutsho u a dudela.

Zwimela zwi a thoma hafhu u aluwa miri i tshi
pupumisa maluvha.

Zwiñoni zwi fhađa zwitaha na u kudzela makumba.

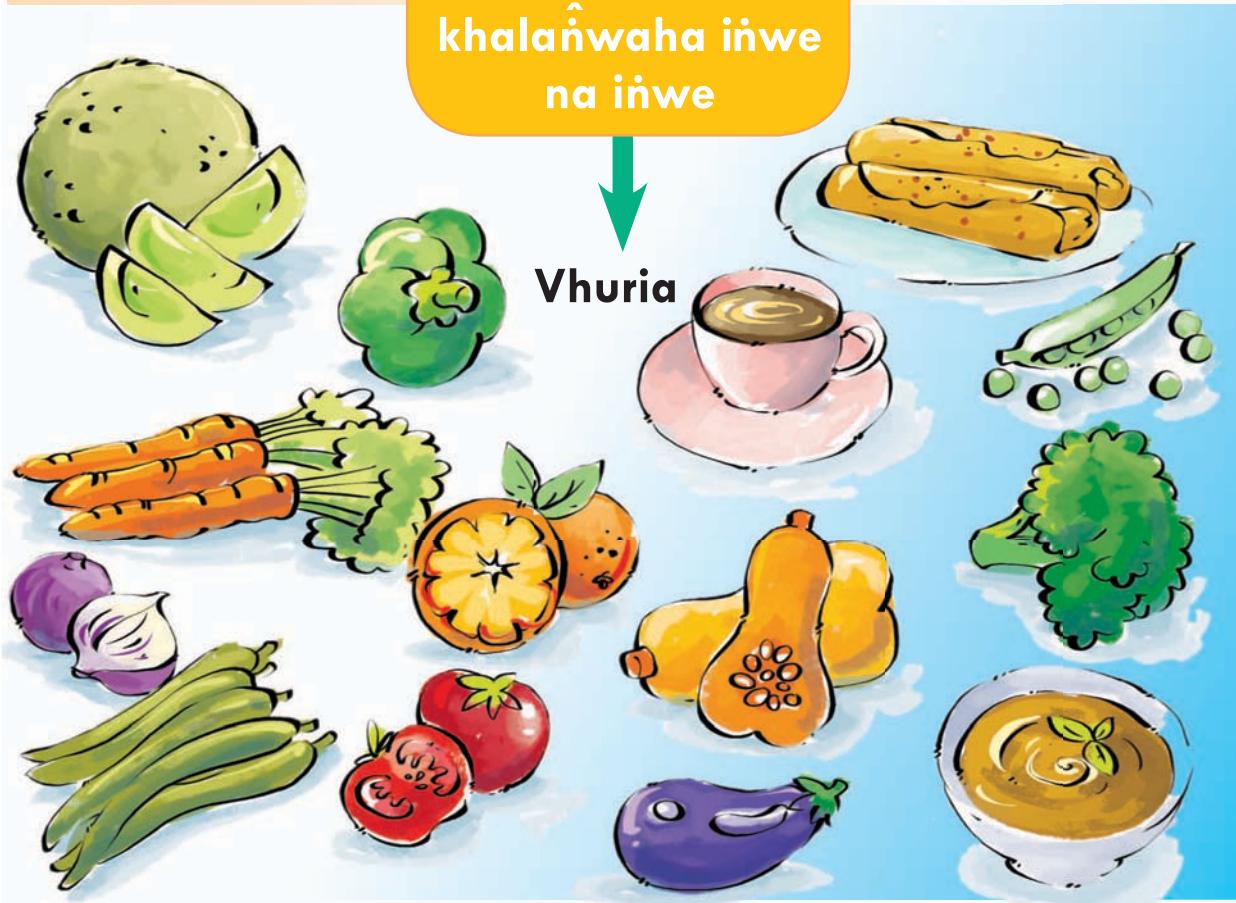


Kha ri ambe

Zwiliwa zwo fhambananaho zwi mela nga khalañwaha dzo fhambananaho. Lavhelesani zwiliwa izwi zwa tshilimo na vhuria. Vhudzani khonani yanu zwine na nga tama u la musi hu tshi fhisa na musi hu tshi rothola.



Zwiliwa zwa
khalañwaha iñwe
na iñwe



Teacher: _____
Sign: _____
Date: _____



20

U ambarela mutsho



Kha ri ole

Olani mutukana na musidzana. Mutukana a ambare zwi ambaro zwi no dudela zwa vhuria ngeno musidzana o ambara zwi no rotholela zwa tshilimo.



Themo ya 2 – Vhege ya 2 – Bammbiri ya u shumela ja

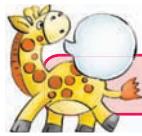
Mutukana	Musidzana



Bvelani nn̄da

- Vheani dzihupu fhasi kana ni ole madanga mavuni.
- Musi mudededzi wañu vha tshi ri ni thamuwe, thamutshelani tshidangani nga milenzhe yothe.
- Musi mudededzi wañu vha tshi ri ni thamuwe, thamutshelani nn̄da ha tshidanga nga mulenzhe muthihi.
- Tambani openi.
- Shumisani tshipida tsha tshoko kha u ola madanga na zwikwea fhasi.





Kha ri ambe

Vhudzani khonani yanu uri ni ambara zwiambaro zwifhio nga khalañwaha
iñwe na iñwe. Ni takalela u ambara zwiamboro zwifhio?



Talani mutalo u tshi bva kha ḥhalutshedzo ya zwiambaro zwine
ra ambara hu na mutsho wo raliho.

Kha ri ñwale

U ambarela mutsho

Arali ḫuvha li na vhuhali ri
fanela u ambara miñadzi uri ri
ditsireledze.



Musi hu tshi fhisa ri fanela
u ambara zwiambaro zwi no
rotholela.



Arali nn̄da hu tshi khou
rothola ri fanela u ambara
zwiambaro zwa wulu.



Musi mvula i tshi na ri ḥoda
zwambureni na madzhasi
a mvula.



Zwifhinga zwi a amba

Themo ya 2 – Vhege ya 3 – Bammbiri ya shumela ja



Kha ri vhale



Tshilimo

Tshilimo vhalimi vha fula mitshelo.

Vhana vha zwipuka vha
khana vho takala.

Hunzhi shangoni mvula ndi nnzhi,
i na nga mithathabo na phenyo.

Mahatsi, zwiṭaka na maluvha zwi
tou titima na u lapfa zwe lapfa.



Tshimedzi

Nga Tshimedzi miri i tuma lurere.

Shangoni hu vhonala zwiṇoni na
notshi na maluvha manzhi
na maṭari maswa.

Zwiṇoni zwi fhaṭa zwiṭaha
zwa kudzela makumba.

Vhafuwi vha vhehula nngu dzavho.





Tshifhefho

Zwiñwe zwipuka zwi vhulunga zwiliwa
musi zwi tshi lugisela u
edela vhuria hothe.



Vhuria

Zwiñwe zwipuka zwi edela vhuria
hothe. Ri ri zwo dzumbama
(haibaneitha).



Kha ri nwale

Zwipuka zwi ita mini vhuria? _____

Zwipuka zwi ditsireledza hani kha phepho? _____

Ndi lini hune zwiñoni zwa humela mashangoni a no dudela zwa thoma u fhat
zwitaha? _____



U ḫavha ḥawa

Themo ya 2 – Vhege ya 3 – Bammbiri la u shumela la



Kha ri ite nyito

Ni tea u vha na

- ḥawa ḫhanu
- sosara
- madzudzu
- madi



Zwine na tea u ita

Vheani ḥawa kha dzudzu li re kha sosara.



Kha li dzule lo ḥukala. Vheani sosara kha guvha la fasitere tshedzani.

Ni lindele no tielela ḥawa yanu vhegeni mbili dzi no tevhela.

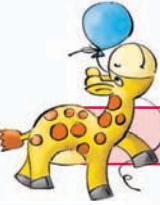
Lavhelesani ni vhone uri ḥawa i aluwa nga ndilade.



Lavhelesani tshifanyiso tsha muḥawa uyu.

Musi muḥawa wanu u tshi vho fana na uyu, ni mbo di ḥwala deithi (duvha).

Deithi	Deithi	Deithi	Deithi



Kha ri ite nyito

Itani litambwa nga tshipuka.

Ni nga sumbedza tshivhingwi kana lutura zwi tshi khou kuvhanganya zwiliwa zwa u ja vhuria.



Bvelani nn̄da

Kokovhani fhasi sa n̄owa i tshi
t̄oda fhethu ho khudaho ha u
dzumbama hone.

Fhufhani sa thambelamađi i
tshi ya shangoni li no dudela.



Teacher:
Sign:
Date:



23 Zwipuka: Zwifuwo zwa bulasini



Kha ri ambe

Lavhelesani tshifanyiso ni ambe nga zwifuwo zwa bulasini zwo f'hambananaho
zwine na khou zwi vhona.

Ndi tshipuka tshifhio tshine na tshi funesa?

Ri wana mini kha tshiñwe na tshiñwe tsha zwipuka izwi?





Kha ri nwale

Dzhenisani phindulo dzi re dzone kha thebulu idzi.

Ro dzula ro ni itela ya u thoma.

	Tshiduna	Thutha
	Tshisadzi	Tsadzi
	Nwana	Ngwana
	Muungo	Bee
	Vhukhudo	Danga

	Tshiduna	
	Tshisadzi	
	Nwana	
	Muungo	
	Vhukhudo	

	Tshiduna	
	Tshisadzi	
	Nwana	
	Muungo	
	Vhukhudo	

	Tshiduna	
	Tshisadzi	
	Nwana	
	Muungo	
	Vhukhudo	





Bulasini

Themo y^a 2 – Vhege y^a 4 – Bammbiri l^a u shumela l^a

Kha ri imbe



Lu fana na lwa mafula

Too, too, ha Vho Magoda hu na thakha

Too, too, ndi thakha ya mini?

Too, too, ndi danga l^a nombe.

Too, too, na tshitumba tsha mbudzi.

Too, too, dzi tshi lila dzi moo

Too, too, dziñwe nga fhalá
dzi mee

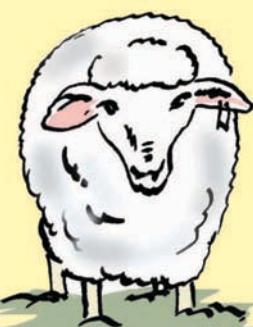
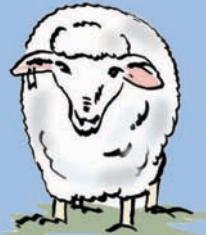
Too, too.





Kha ri imbe

Isani phanda na u imba luimbo ulu. Dzhenisani madzina a
zwipuka zwi tēvhelaho vhuimoni ha kholomo.



Too, too, thutha nga
fhalā i bee



Too, too, khuhu ndi
vhukweekwee



Too, too, mbudzi dzone
dzi mee.

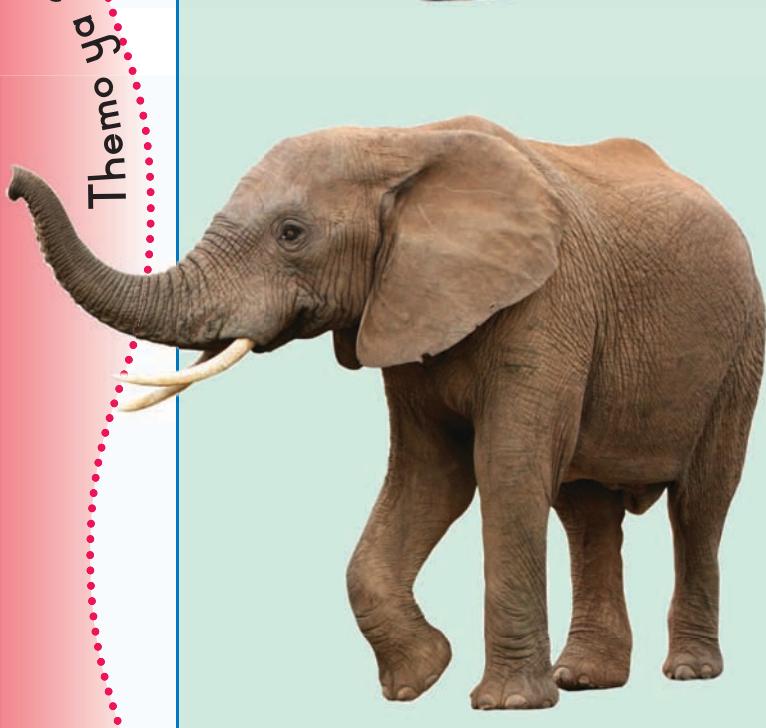


Bvelani nnda

- Dadamalani kha danda ni sa wi.
- Posani bola muyani ni i gavhe ni sa wi.
- Zwino gadani sa bere.
- Phavhamedzani sa sekwa.
- Tshimbilani sa roboto.



Themo y^a 2 – Vhege y^a 5 – Bammbiri ^ga u shumela ^ga



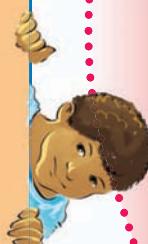
Ndau ndi nthihi na zwimange.
Ndau i dzhiwa sa khosi ya phukha
dzothé. Ndau dzi zwima na u
vhulaha phukha dzi no nga ntsa
na mbidi. Ndau dzi no anzela u
zwima ndi dza tsadzi. Dzi zwima
na vhusiku nga zwigwada. Ndau
dzi pfana na u dzula fhethu hu re
khagala nahone hu na hatsi.

Ndou ndi dzone phukha khulwanesa shangoni. Dzi khomboni ya u ngalangadzwa ngauri vhazwimimbava vha dzi zwimela mañanga adzo. Nanga dza ndou a dzi imi u aluwa vhutshiloni hadzo hothe. Dzi shumisa misingo yadzo kha u fula hatsi, mitshelo khathihi na u nwa madi. Dzi a kona u la 200 kg dza zwiliwa khathihi na u nwa litha dza 190 nga duvha.



Hu na tshaka mbili dza tshugulu – hu na tshugulu ntswu na tshena.

Tshugulu a dici koni u vhona zwavhuđi, fhedzi dici kona nga maanda u nukhedza. Tshugulu ndi khulwane vhukuma lune dza kona na u swika kha tshileme tsha 2 500 kg. Tshugulu dici dzulela u zwimiwa nga vhazwimi na vhazwimimbava. Ri tea u tsireledza tshugulu kha vhazwimi vhane vha dici zwimela mañanga adzo.



Nngwe i a kona u aluwa u swika kha 2 m. Mukumba wayo u na muvhala wa buraweni u songo dombelaho na mavhala matswu a no nga zvitendeledzi. Nngwe i a kona u gonya zwithu lune i si kondelwe nga u zwima nt̄ha ha miri.



Nari dici dzula nga mičambi. Arali hu na khombo i no khou da, dici tsadzi na vhana vhadzo dici kuvhangana vhukati ha sambi dzo tangiwa nga dici mboho dici tshi dici tsireledza. Dzińwe nari dici a kona u aluwa dici swika kha 1,7 m.



U dzumbama ha phukha



Kha ri vhale



Zwiñwe zwipuka zwi ḫitsireledza nga u shandula
mivhala yazwo zwa fana na fhethu hune zwa
vha hone.

Luaviavi lu a kona u shandula muvhala walwo wa
fana na miri ine lwa vha khayo.

Mavhala a mbiđi a ita uri zwi kondë u dzi vhona
dzi ḫakani.

Mikumba kana mithenga ya zwiñwe zwipuka i
swika hune ya fana na fhethu hune zwa vha
hone lune zwa kondë u zwi vhona.

Ri zwi vhidza uri ndi u dzumbama.

Elekanyani nga zwiñwe zwipuka zwine zwa
shumisa mudzumbamo.



Kha ri diphine



Mudededzi wanu vha do ni
sumbedza kutambelwe kwa u
mona na zwidulo.





Kha ri ite nyito

Olani tshipuka tsha ḫaka. Ni vhudze khonani yanu uri tshi ḫidzumba
nga ndilade.



Teacher:

Sign:

Date:



27 Zwipuka zwa madini

Kha ri ite nyito

Fhedzisani tshifanyiso nga u dzenisa nyolo kana zwifanyiso zwa zwipuka zwine zwa dzula madini.

Themo ya 2 – Vhege ya 6 – Bammbiri ya u shumela ja

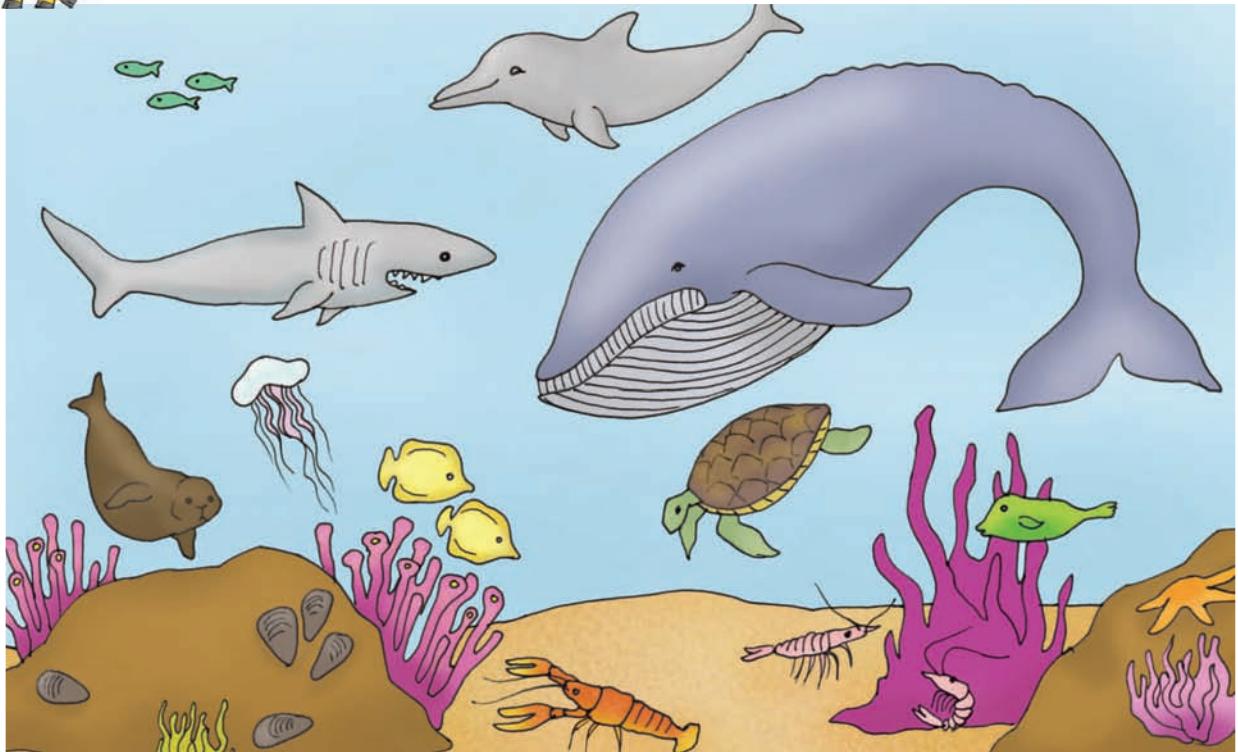
Zwivhumbwa zwa Iwanzheni

28

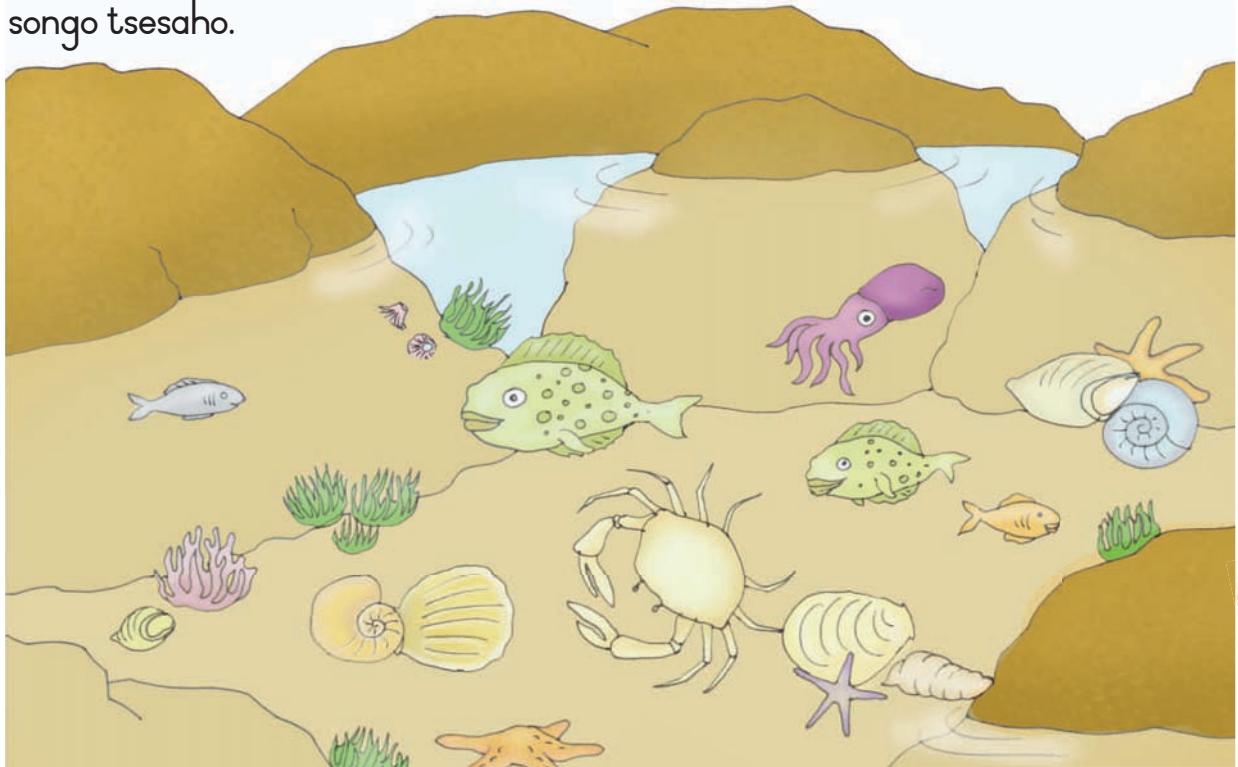


Kha ri ambe

Kha ri lavhelese zwipuka zwo f'hambananaho zwi no dzula madini a re na muño.



Hu na zwipuka zwitšuku zwine na zwone zwa dzula matomboni a re mativhani a songo tsesaho.



Teacher:
Sign:
Date:

Themō ya 2 – Vhege ya b – Bammbiri ja u shumela ja

29 Zwipuka zwa lwanzeni

shumela ja
shumela ja u
Bambiri ja u

Themo ya 2 – Vhege ya 7 – Bambiri ja u



Kha ri imbe

Ambani nga zwipuka zwothe zwa lwanzeni zwi re zwifanyisoni izwi.

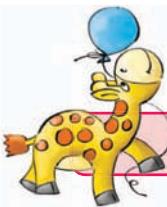
- Ndi zwipuka zwifhio zwa lwanzeni zwine zwa liwa nga vhathu?
- Ndi zwipuka zwifhio zwa lwanzeni zwine zwa vha na khombo kha vhathu?
- Muvhili wa khovhe wo putelwa na u tsireledzwa nga mini?
- Ni vhona u nga hu do bvelela mini arali madanzhe a nga tshikafhadzwa nga malatwa na milimo?
- Ndi ndila dzifhio dzo fhambananaho dzine dza nga tshikafhadza madanzhe?



Kha ri nwale

Nwalani madzina a zwipuka zwine na vhona u nga zwi dzula milaboni, madamuni kana lwanze kha kholomo tharu dzi re kha thebulu.

Mulaboni	Lwanzeni	Damuni



Kha ri ite nyito

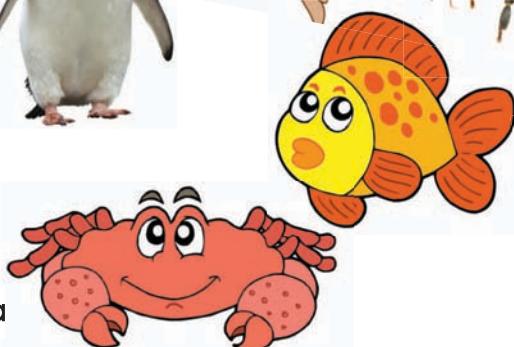
Itani kudamu kwañu kwa khovhe.

- Penndani ngomu ha bogisi la zwienda nga muvhala wa lutombo u re na vhudala ni li ladze nga lurumbu.
- Gerani khovhe i re nga murahu ha bugu.
- Nambatedzani iyi khovhe kha bogisi nga theiphi na lutambo.



Bvelani nn̄da

- Fhufhani sa tshinoni nga luvhilo na nga u ongolowa.
- Phavhamedzani sa phingwini.
- Fhufhani sa notshi.
- Tshimbilani sa dambatshekwa.
- Bambelani sa khovhe.
- Thamuwani sa tshidula.
- Tambani mutambo wa tevhelakhwalasambi
- Tambani mutambo wa tshimangenambevha





30 Zwipuka zwi no tshimbila na midi yazwo

shumela la

Bambiri la -

Vhege ya 7 -

Themo ya 2 -

shumela la



Kha ri vhale

Tshibode



No vha ni tshi zwi dīvhā? Ndi a kona u fhelela zwavhuđivhuđi kha khamba yanga, nohone a i swiki hune ya si tsha nndingana.

Tshibode ndi tshikokovhi tshine tsha vha na milenzhe miņa ya makwanda na mutsinga na ḫohoho zwo onyanaho. Tshi tshimbila nga u ongolowa tsho hwala nnđu yatsho ya khamba mučanani.

Zwi dzula ngafhi?



Tshibodelwanzhe



Tshibodemaroroma



Tshibode



Kha ri nwale

Fhindulani mbudziso dici no kwama zwibode zwi no dzula shangoni.

Gamba la tshibode li a kondā kana li a puđedzea? _____

Gamba la tshibode li tshi tsireledza kha mini? _____

Tshibode tshi ita mini musi tsho tshuwa? _____

Tshibode tshi la zwiliwade? _____

Khumba

Lavhelesani khamba ya khumba.

Lito

Khamba

Tshiphuphuledzi tshilapfu

Tshiphuphuledzi tshipfufhi

Khando

Kubuli kwa u fema

Khumba i tshimbila nga ndilade? _____

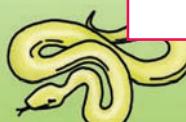
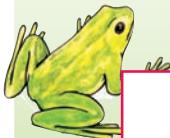
No no vhuya na doba khamba ya khumba? Ni vhona u nga ho bvelela mini kha khumba muñe wayo? _____

Khamba dza khumba dzi na muvhalađe? _____

Ni vhona u nga ndi nga mini khumba dzi na khamba? _____



Ni vhona u nga ndi dzula ngafhi? Tsini na tshifanyiso, ñwalani uri ndi nga fhaña muñi murini; ngomu mavuni kana madini.



Zwipuka zwi no difhatela vhukhudo

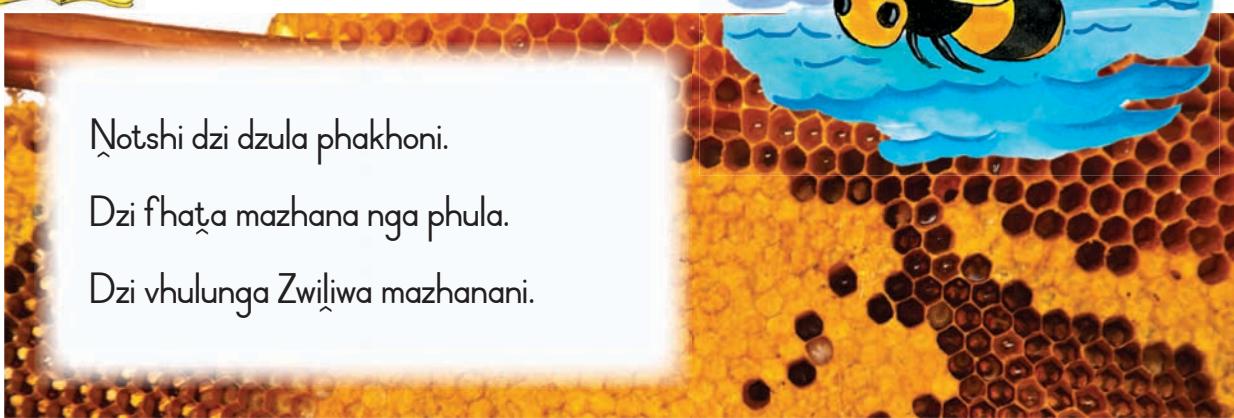
Kha ri ite nyito

Livhanyani zwifanyiso zwa zwipuka izwi na zwifanyiso zwa midi yazwo.



Kha ri vhale

Notshi



Vhusunzi

Vhusunzi hu fhaṭa tshaka dzo fhambananaho dza vhukhudo vhiponi hadzo. Lusunzi luṭukutuku lu a kona u gagamisa tshithu tshine tsha lu fhira kaṇa. Vhu a sevhana arali hu na khombo khathihi na u vhudzana uri zwiliwa zwi ngafhi.



Kha ri nwale

Ni vhona u nga ndi nga mini vhusunzi vhu tshi difhatela vhukhudo? _____

Swina ḥa vhusunzi ndi nnyi? _____

Vhusunzi vhu shumisa mini kha u fhaṭa vhukhudo? _____



Kha ri vhale

Zwiṇoni

Zwiṇoni zwi fhaṭa zwitaha sa vhukhudo khathihi na u kudzela makumba ngomu. Saizi ya tshitaha i langwa nga saizi ya tshiṇoni.

Zwiṇoni zwi shumisa mini kha u fhaṭa zwitaha? _____

Ndi zwipuka zwifhio zwine zwa vha maswina a zwiṇoni? _____



Dikishinari yanga

A		M	
a		m	
B		N	
b		n	
C		O	
c		o	
D		P	
d		p	
E		Q	
e		q	
F		R	
f		r	
G		S	
g		s	
H		T	
h		t	
I		U	
i		u	
J		V	
j		v	
K		W	
k		w	
L		X-Z	
l		x-z	

